

УДК 338.246:339.17

Ареф'єва О.В.

*доктор економічних наук, професор
Київського національного авіаційного університету*

Кузенко О.Л.

*аспірант
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ МІКРОРІВНЯ

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH RATIONALE FOR PROVIDING FINANCIAL SECURITY STRATEGIES OF BUSINESS ENTITIES MICRO LEVEL

АНОТАЦІЯ

У статті представлено теоретико-методичний підхід до обґрунтування стратегій забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання мікрорівня який полягає у інтерпретації складних залежностей між складовими, що формують фінансову безпеку з подальшим визначенням стратегій забезпечення фінансової безпеки, поєднання визначеної сукупності яких у фінансовий механізм для кожного з досліджуваних підприємств дозволить забезпечити достатній її рівень.

Ключові слова: фінансова безпека, фінансовий механізм, стратегія управління структурою капіталу, стратегія управління грошовими потоками, стратегія управління фінансовими ризиками, антикризової фінансової стратегії.

АННОТАЦИЯ

В статье представлен теоретико-методический подход к обоснованию стратегий обеспечения финансовой безопасности субъектов хозяйствования микро уровня который заключается в интерпретации сложных зависимостей между составляющими, которые формируют финансовую безопасность с последующим определением стратегий обеспечения финансовой безопасности, сочетание определенной совокупности которых в финансовый механизм для каждого из исследуемых предприятий позволит обеспечить достаточный ее уровень.

Ключевые слова: финансовая безопасность, финансовый механизм, стратегия управления структурой капитала, стратегия управления денежными потоками, стратегия управления финансовыми рисками, антикризисная финансовая стратегия.

ANNOTATION

The article presents the theoretical and methodological approach to the justification of strategies to ensure the financial security of business entities micro level which is the interpretation of complex dependencies between the components that form the financial security and the subsequent identification of strategies for ensuring the financial security of the combination of a certain set which is the financial mechanism for each of the studied companies will provide a sufficient level. The use of principal component analysis to justify strategies to ensure the financial security of business entities micro level in the system of financial relations revealed a need for the development and implementation of the «strategy of capital structure management», «strategies of cash management», «strategies for financial risk management», «crisis financial strategy».

Keywords: financial security, financial mechanism, strategy management, capital structure, strategy, cash management, financial risk management strategy, crisis financial strategy.

Постановка проблеми. Необхідність розробки теоретико-методичного підходу до обґрунтування стратегій забезпечення фінансової

безпеки суб'єктів господарювання мікрорівня зумовлена відсутністю обґрунтованої методики моделювання фінансової безпеки, результати якої дозволяли б спрогнозувати зміну структури фінансового механізму фінансової безпеки до настання негативних ситуацій.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні основи фінансової безпеки та механізмів управління фінансовою безпекою, а також процесів моделювання механізмів забезпечення фінансової безпеки знайшли відображення у роботах таких учених, як: І.А. Бланк, З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, Т.С. Клебанова, Є.О. Олейников, А.Д. Шеремет, Л.І. Донець, М.М. Єрмошенко, Ю.Г. Кім, О.М. Ляшенко, проте ще не знайшли належного відображення у працях науковців питання, пов'язані з моделювання фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів господарювання у системі фінансових відносин.

Метою статті є відображення можливості застосування методу головних компонент для обґрунтування стратегій забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання мікрорівня.

Виклад основного матеріалу. Для побудови та обґрунтування стратегій фінансового механізму фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин мікрорівня, на наш погляд, доцільно використати метод головних компонент, що дозволить визначити певну сукупність стратегій для мікрорівня: для кожного із досліджуваних підприємств, які є індикаторами фінансової безпеки машинобудівної галузі, з подальшим обґрунтуванням необхідності розробки та впровадження даних комбінацій стратегій, що у майбутньому дозволить забезпечити їхню фінансову безпеку.

Необхідні розрахунки методом головних компонент проводилися з використанням програми статистичних досліджень STATISTICA 6.0. До складу масиву вихідної інформації були включені 10 показників, які мають кількісний характер та обумовлюють стан фінансової безпеки суб'єктів фінансових відносин мікрорівня [1].

Систематизація вихідних даних передбачає виявлення власних значень початкових факторів структуризації фінансового механізму фінансової безпеки та показники їхньої дисперсії (табл. 1).

Таблиця 1
Власні значення початкових факторів структуризації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта фінансових відносин мікрорівня

Показник	Власне значення	% загальної дисперсії	Кумулятивне власне значення	Кумулятивний%
1	2,910042	29,10042	2,91004	29,1004
2	2,197690	21,97690	5,10773	51,0773
3	1,410845	14,10845	6,51858	65,1858
4	1,106939	11,06939	7,62552	76,2552
5	0,738833	7,38833	8,36435	83,6435
6	0,544072	5,44072	8,90842	89,0842
7	0,454226	4,54226	9,36265	93,6265
8	0,325637	3,25637	9,68828	96,8828
9	0,274586	2,74586	9,96287	99,6287
10	0,037129	0,37129	10,00000	100,0000

Розрахунок початкової кореляційної матриці показав, що чотири із початкових власних значень факторів є вагомими, оскільки мають значення більше одиниці та пояснюють в цілому 76,25%, з яких: перший фактор пояснює 29,1%; другий – 51,08%; третій – 65,19%, відповідно, вони відібрані для подальшої структуризації фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта фінансових відносин мікрорівня.

З метою мінімізації числа змінних із високими значеннями навантажень, що дозволить підсилити можливість інтерпретації факторів, використовуємо метод обертання «варимакс», який передбачає обчислення загальних коефіцієнтів відносної значимості впливу показників на головні фактори. Узагальнення компонентоутворюючих показників стратегій фінансової безпеки мікрорівня представлено на рисунку 1.

Наступним етапом застосування методу головних компонент є змістовна інтерпретація отриманої чотирифакторної моделі [1; 2]. Таким чином, на перший фактор впливають високими факторними навантаженнями такі ознаки, як: коефіцієнт оборотності власного капіталу, коефіцієнт оборотності основних засобів, коефіцієнт оборотності активів та коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, значення яких становлять 0,21142; 0,2056; 0,17494 і 0,1098, які більшою мірою обумовлюють структуру капіталу підприємства, відповідно до чого першу головну компоненту в аспекті даного дослідження доцільно визначити як стратегію управління структурою капіталу, яка передбачає вибір варіантів побудови його структури, під якою розуміється знаходження оптимального співвідношення власного і позикового капіталу в цілому та у розрізі окремих його складових елементів.

На другу головну компоненту впливають: коефіцієнт абсолютної ліквідності, значення впливу якого становить 0,22272; коефіцієнти автономії та оборотності власного капіталу із значеннями 0,21804 і 0,11852 та рентабельність продажу із значенням навантаження 0,17812, що обумовлюють фактори руху коштів підприємства та дозволяють обґрунтувати другу головну компоненту як стратегію управління грошовими потоками, в основі якої повинна бути збалансованість обсягів додатного та від'ємного грошового потоку, оскільки її відсутність призводить до утворення дефіцитного і надлишкового грошового потоку, що однаково негативно впливає на діяльність підприємства та його фінансову безпеку [3].

На третій фактор високими факторними навантаженнями впливають, такі ознаки: коефіцієнт коефіцієнт фінансового ризику, значення впливу якого 0,21155; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів 0,2267; рентабельність власного капіталу із значенням навантаження 0,2153 і коефіцієнт оборотності основних засобів, навантаження становить 0,11979, які можна класифікувати як фінансові ризики, що дозволяє визначити третю головну компоненту як стратегію управління фінансовими ризиками.

І, нарешті, четверту головну компоненту в аспекті даного дослідження доцільно визначити як антикризову фінансову стратегію, оскільки вона визначає високими факторними навантаженнями на неї коефіцієнтом швидкої ліквідності, значення впливу якого становить 0,5526, і рентабельністю продажів із значенням навантаження 0,13878.

Наступним етапом застосування методу головних компонент є аналіз зв'язку між головними компонентами та проказниками, що обумовлюють умовну структуру фінансового механізму фінансової безпеки суб'єкта фінансових відносин мікрорівня.

Зміни впливу показників кожного із підприємств машинобудування у формуванні визначених компонент представлено на рисунку 2.

У загальній кількості суб'єктів фінансових відносин мікрорівня, що беруть участь у формуванні першої головної компоненти, визначеної як «Стратегія управління структурою капіталу», різко виділяються внески ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» та ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ», відсотки внесків яких становлять 34,88% і 29,66%, що обумовлено ефективністю процесу управління формуванням капіталу підприємств, що забезпечуватиме підвищення капіталізації підприємства, та наданням переваги внутрішнім джерелам фінансування.

Значення відсотків впливу на формування даної компоненти решти підприємств машинобудування менше 10%, виняток становлять ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» і ПАТ «ФЕД», вне-

ски яких трохи більше 11%, проте дана різниця суттєво не впливає на формування компоненти. Таким чином, подібний розподіл внесків свідчить про відсутність балансу між обсягами залучених ресурсів та обсягами прибутків підприємств, нагромадження нерентабельних ви-

робничих потужностей та дієвої системи оцінки ефективності процесу управління капіталом, що дає можливість зробити висновки про відсутність ефективної стратегії управління структурою капіталу на даних підприємствах як умовної частини структури фінансового меха-

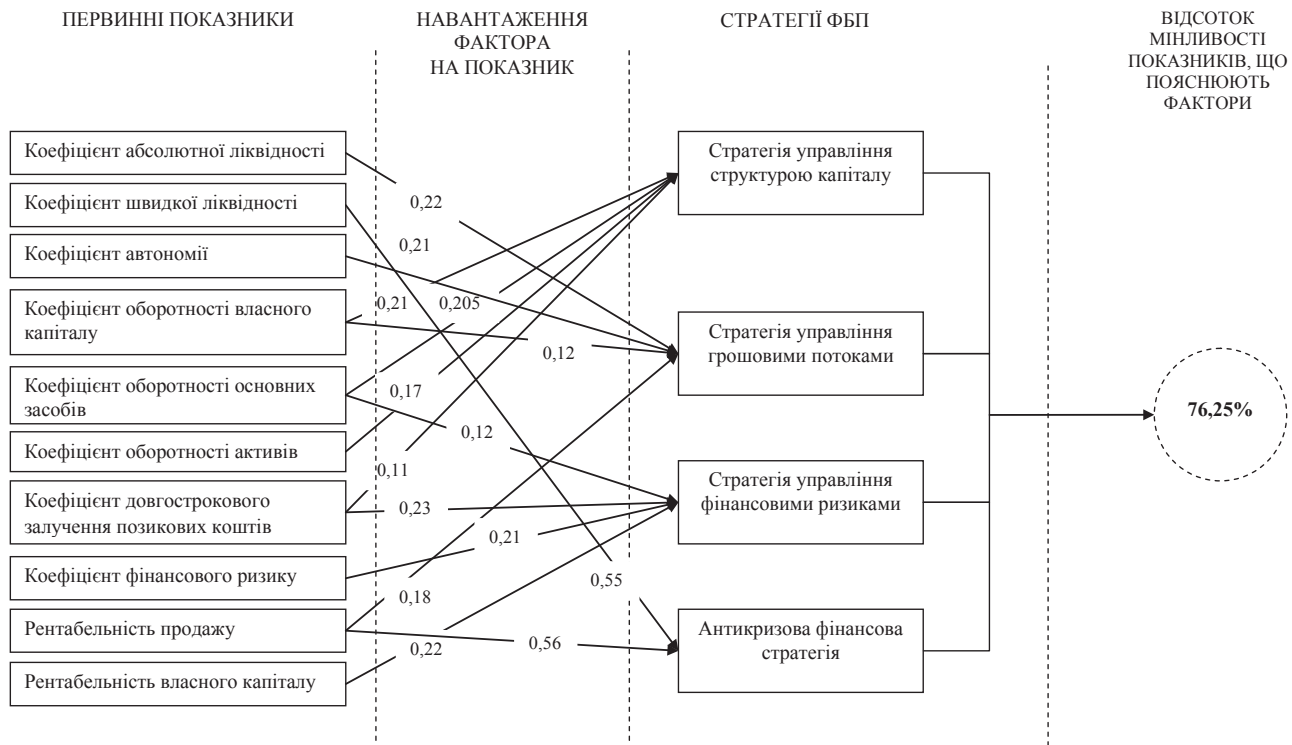

Рис. 1. Компонентоутворюючі показники стратегій фінансової безпеки мікрорівня

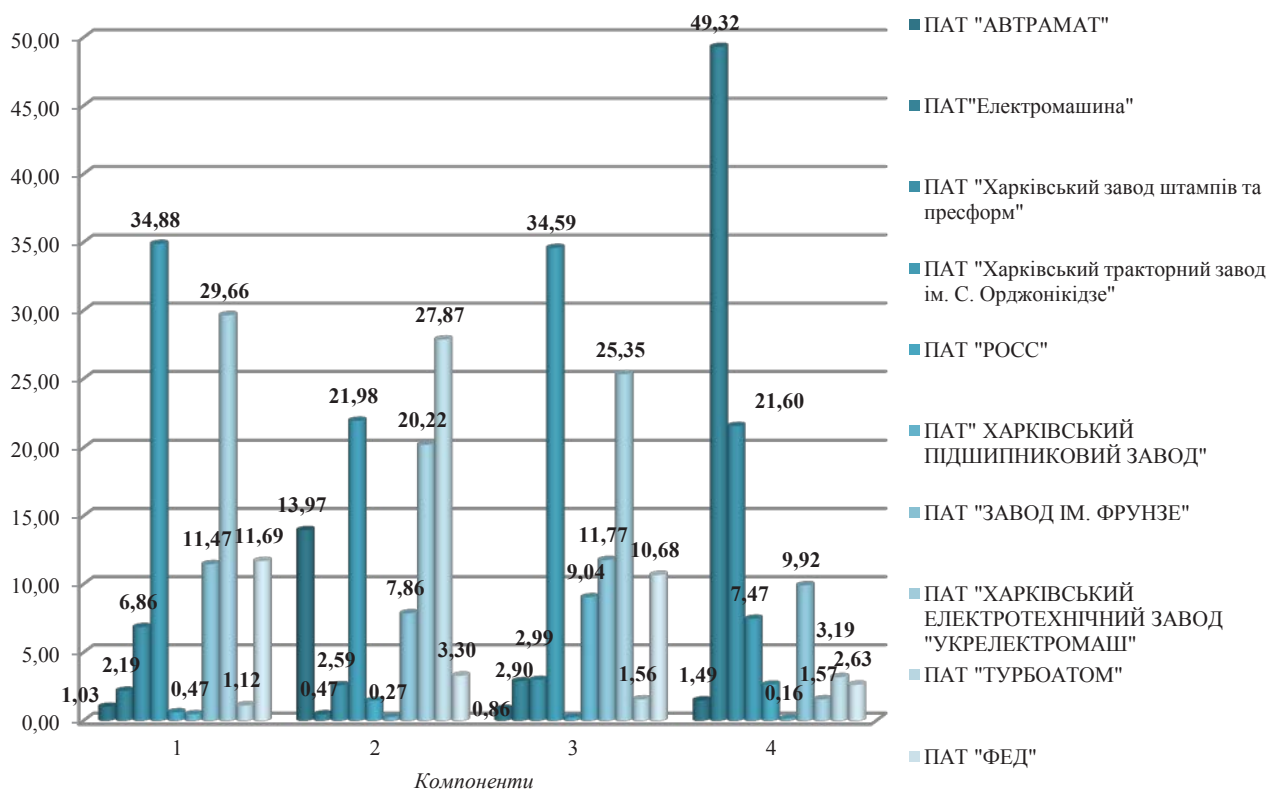

Рис. 2. Структура формування головних компонент в розрізі досліджуваних підприємств машинобудування

нізму фінансової безпеки суб'єктів фінансових відносин мікрорівня.

Другу головну компоненту – «Стратегію управління грошовими потоками» – формують внески ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» (21,98%), ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» (20,22%) та ПАТ «ТУРБОАТОМ» (27,87%). Найнижчі значення внесків у формування компоненти належать ПАТ «АВТРАМАТ», ПАТ «Електромашина», ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ», ПАТ «РОСС» та ПАТ «ТУРБОАТОМ», які не перевищують 3%, відповідно до чого можна зробити висновок про недозавантаженість виробничих потужностей, тінізацію частини господарського обігу та відсутність джерел довгострокового фінансування капіталовкладень.

Питома вага внесків у формування третьої головної компоненти «Стратегія управління фінансовими ризиками» належить ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе», частка якого становить 34,59%, та ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» із часткою у 25,35%. Частки внесків решти підприємств машинобудування, зокрема ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» і ПАТ «ФЕД», коливаються у межах 12%, ПАТ «АВТРАМАТ», ПАТ «Електромашина», ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ», ПАТ «РОСС», ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД» ПАТ «ТУРБОАТОМ» – у межах 0,25%-9,04%, що обумовлено неефективною структурою капіталу, зокрема надмірним залучення позикових коштів; низькою оборотністю обігових коштів, недостатньою ліквідністю активів та завищеним обсягом дебіторської заборгованості.

Головну компоненту «Антикризова фінансова стратегія» формують внески ПАТ «Електромашина» та ПАТ «Харківський завод штампів та пресформ», відсотки яких становлять 49,32 і 21,60, відсотки внесків решти суб'єктів фінансових відносин мікрорівня становлять: ПАТ «АВТРАМАТ» 1,49%; ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» – 7,47%; ПАТ «РОСС» – 2,64%; ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД» – 0,16%; ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» – 9,92%; ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» – 1,57%; ПАТ «ТУРБОАТОМ» – 3,19%; ПАТ «ФЕД» – 2,63%, тобто не перевищують межі 10%, що свідчить про те, що фінансування діяльності здебільшого здійснюється за рахунок короткострокової заборгованості, що у короткостроковій перспективі може спричинити критичний фінансовий стан для підприємств.

У формування головної компоненти «Стратегія управління структурою капіталу» у 2009 році внески усіх підприємств не перевищують 3%, за винятком ПАТ «ФЕД», внесок якого сягнув 10,61%, проте, і це є несуттєвим, що

свідчить про тенденцію активного залучення позикових ресурсів у діяльність підприємств. Протягом 2010 року внески усіх підприємств не перевищили 7%, що обумовлено відсутністю балансу між обсягами залучених ресурсів та обсягами прибутків підприємства і дієвої системи оцінки ефективності процесу управління капіталом. У 2011 році різко виділяються внески ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» і ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ», відсоток внесків яких становив 7,43% і 18,71%, внесок інших досліджуваних підприємств не перевищував 1%. У наступних 2012–2013 роках суттєвим є внесок ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» (16,57% та 7,18%), що дає підстави стверджувати про наявність неефективної структури капіталу у всіх досліджуваних підприємств і, відповідно, зниження рівня фінансової безпеки, що обумовлює необхідність розробки концептуальних засад побудови компонентного складу фінансового механізму фінансової безпеки суб'єктів господарювання мікрорівня.

За аналізований період у формування другої головної компоненти, визначеної як «стратегія управління грошовими потоками, виділяються внески ПАТ «АВТРАМАТ» у 2011–2012 роках (4,10% і 5,78%), ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» у 2011–2013 роках (3,56%, 8,88%, 7,30%), ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» у 2009 році (6,38%), ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» у 2011 році (15,96%) та ПАТ «ТУРБОАТОМ» у 2009–2012 роках (4,19%, 6,56%, 8,82% і 4,53%). Відсутність стійкої тенденції у внесках усіх досліджуваних підприємств машинобудування протягом 2009–2013 років свідчить про існування дефіцитного або надлишкового грошового потоку. Крім того, підприємствам властива неоднозначність управління грошовими потоками у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності або ж повна його відсутність, та це обумовлює необхідність розробки та впровадження заходів щодо синхронізації надходжень і виплат, підтримку постійної платоспроможності підприємства та раціонального використання фінансових ресурсів, які формуються із внутрішніх та зовнішніх джерел.

Протягом 2009–2013 років у формуванні третьої головної компоненти «стратегія управління фінансовими ризиками» виділяються внески ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» у 2009 році та 2012–2013 роках, частка яких становила 14,28% і 9,95% та 6,80% відповідно. Частка внесків ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» у 2009–2010 роках становила 5,48% і 4,73%; ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» у 2010 році – 13,54% та ПАТ «ФЕД» у 2009 році із часткою внеску 9,75%. Частки внесків решти досліджуваних підприємств не

перевищували 3% протягом даного періоду, що свідчить про необхідність формування потреби підприємств в оборотному капіталі, що обумовлено збільшенням тривалості операційного циклу; формування залишків готової продукції та обсягів її реалізації внаслідок зміни обсягів виробництва у бік зменшення; формування грошових потоків, що обумовлено зменшенням обсягів реалізації, та наявність технологічних ризиків, обумовлених зміною тривалості виробничого циклу і, відповідно, розробки та впровадження стратегії управління фінансовими ризиками.

Досліджуючи внески аналізованих підприємств у формування головної компоненти «антикризова фінансова стратегія», варто виділити у 2009 році внесок ПАТ «Харківський завод штамів та пресформ», який становив 3,39; ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» – 8,07 та ПАТ «ТУРБОАТОМ» внесок якого становив 1,06; внески решти підприємств не перевищували 1. Протягом наступних 2010–2013 років необхідно зауважити на внесках ПАТ «Електромашина» (1,50; 2,41; 15,06; 30,06) і ПАТ «Харківський завод штамів та пресформ» (5,12; 3,28; 6,06; 3,74), внески решти підприємств коливалися у межах від 0,01 до 1 або ж трохи перевищували позначку 1, проте не мали усталеної тенденції до підвищення їхнього внеску, що свідчить про необхідність розробки та впровадження антикризової фінансової стратегії з метою підвищення рівня їхньої фінансової безпеки.

Висновок. Використання методу головних компонент для обґрунтування стратегій забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання мікрорівня у системі фінансових відносин дозволило виявити необхідність розробки та впровадження: ПАТ «АВТРАМАТ» – «стратегії управління структурою капіталу», «стратегії управління фінансовими ризиками» та «антикризову фінансову стратегію»; ПАТ «Електромашина» – «стратегій управління структурою капіталу», «стратегії управління грошовими потоками» та «стратегії управління фінансовими ризиками»; ПАТ «Харківський завод

штамів та пресформ» – «стратегії управління структурою капіталу», «стратегії управління грошовими потоками» та «стратегії управління фінансовими ризиками»; ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С. Орджонікідзе» – «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «РОСС» «стратегії управління структурою капіталу», «стратегії управління грошовими потоками», «стратегії управління фінансовими ризиками», «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПІДШИПНИКОВИЙ ЗАВОД» – «стратегії управління структурою капіталу» «стратегії управління грошовими потоками», «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «ЗАВОД ІМ. ФРУНЗЕ» – «стратегії управління структурою капіталу» і «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «ХАРКІВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИЙ ЗАВОД «УКРЕЛЕКТРОМАШ» – «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «ТУРБОАТОМ» – «стратегії управління структурою капіталу», «стратегії управління фінансовими ризиками» та «антикризової фінансової стратегії»; ПАТ «ФЕД» – «стратегії управління структурою капіталу», «стратегії управління грошовими потоками», «стратегії управління фінансовими ризиками», «антикризової фінансової стратегії», поєднання визначеної сукупності яких у фінансовий механізм для кожного із досліджуваних підприємств дозволить забезпечити достатній рівень фінансової безпеки для подальшого функціонування та стійкого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дубров А.М. Обработка статистических данных методом главных компонент / А.М. Дубров. – М.: Статистика, 1978. – 135 с.
2. Юсвалієва А.В. Методическое обеспечение механизма формирования финансовой безопасности предприятия / Юсвалієва А.В. // Бізнес Ін-форм. – 2010. – № 8. – С. 51-53.
3. Янковой А.Г. Многомерный статистический анализ в системе STATISTICA / Янковой А.Г. – Одесса: Оптимум, 2001. – Вип. 1. – 216 с.